

בין פסח לעצרת, בין צינה לשרב עם תום הגשמים ותחילת השרבים

בראשית רבה פב ו - בשעה שהארץ חלולה ככברה

"וַיִּסְעוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי עוֹד כְּבֶרֶת הָאָרֶץ לְבּוֹא אֶפְרָתָה" (בראשית לה טז)¹ – אמר ר' אליעזר בן יעקב: בשעה שהארץ חלולה כְּכֶבֶרָה², וכבר הִפָּר מצוי, ועונת הגשמים עברה ועדיין השרב לא בא.³

ויקרא רבה פרשה כח – שמירה מרוחות ומטללים רעים

אמר ר' אלעזר: כתוב: "ולא אמרו בלבבם נירא נא את ה' א-להינו הנותן גשם יורה ומלקוש בעתו" (ירמיה ה, כד), זו נתונה, עכשיו אין אתה צריך לו (יותר)? זהו שכתוב: "שבועות חוקות קציר ישמור לנו" (המשך הפסוק בירמיהו שם) - ישמור לנו מן השרב ישמור לנו מן טללים רעים. ואלו הן שבע שבתות שבין פסח לעצרת.⁴

ספורנו ויקרא פרק כג פסוק ח – כפי מזג הזמן

ובהיות כי הצלחת הקציר תהיה כפי מזג הזמן מתחילת האביב עד הקציר, כאומרו: "שבועות חקות קציר ישמר לנו" (ירמיה ה, כד), היה העומר הודאה על האביב כמקריב ביכורי השדה לבעלים, והיה הקרבן עמו לתפלה על העתיד, והיתה הספירה זכרון לתפילת יום יום והיה חג הקציר הודאה על טוב הקציר וחג האסיף על טוב האסיף.⁵

¹ פסוק זה בפרשת וישלח מתאר את הולדת בנימין ומות רחל במסע חזרת יעקב לארץ והליכתו מצפון, משכם, אל חברון שבדרום, מקום מגורי אביו ואמו. באופן דומה מתאר יעקב עצמו אירוע זה, בדברי פרידתו מיוסף בפרשת ויחי, בראשית מח ז: "וְאָנִי בָבְאִי מִפְּדוֹן מִתָּה עָלַי רַחֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּדֶרֶךְ בְּעוֹד כְּבֶרֶת אֶרֶץ לְבֹא אֶפְרָתָה וְאֶקְבְּרָה שָׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה הוּא בֵּית לָחֶם". בשניהם, "כברת ארץ" או "כברת דרך", שהיא, כפשוטו, מרחק מה, לא קרוב וגם לא רחוק מדי. ראו פירוש רש"י לשני הפסוקים בפרשת וישלח ובפרשת ויחי: "כמו מהלך פרסה או יותר", "אלפיים אמה כמידת שבת". ויש חולקים ומשערים שהוא מרחק גדול יותר (ואז אולי מקום קבורת רחל המקובל היום איננו נכון), ראו למשל מילון אבן שושן שמשער שכברת ארץ הוא מהלך שעתיים. אבל המדרש כאן מעדיף את תיאור האדמה בתקופה זו של השנה וממילא למדנו שבתקופה זו חזר יעקב לארת מחרן.

² כְּבֶרֶת ארץ או כְּבֶרֶת דרך, הדרשן רואה כאן דווקא את הכְּבֶרָה, היא הנפה לניפוי התבואה או הקמח הנעשה ממנה. הוא גם ממשך במשחק וצליל מילים: כברה – וכבר הבר מצוי. אבל כל זה איננו עיקר הדרשה, אלא הדימוי לארץ שכבר התייבשה מעונת הגשמים ויש בה חריצים וחורים קטנים מהגשם והיא עתה "חלולה ככברה". דימוי זה לא ירדנו עד סופו, אולי הוא קשור לתבואה ולשבלים הנקצרים בעונה זו ("שהארץ מניעה והולכת כדי ובאה ככברה שבלים", בראשית רבתי פרשת ויחי מח ז) ואולי הוא מסמל את האבק הרב שנצבר זה מכבר ("כי היה הקיץ גדול ואבק הדרך היתה יכול לכובה בכברה", פסיקתא זוטרותא (לקח טוב) בראשית פרק מח). ואולי יסייעו לנו החקלאים ומדעני הקרקע בהבנת הדימוי של הארץ החלולה ככברה. ועכ"פ, ראו הקישור להפטרות השבת (קדושים) בנוסח האשכנזים: "כִּי הִנֵּה אֲנִי מְצַוֶּה וְהִנְעוּתִי בְּכָל הַגּוֹיִם אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל פֶּאֶשֶׁר יִנּוּעַ בְּכֶבֶרָה וְלֹא יָפּוּל צְרוּר אֶרֶץ" (עמוס ט ט).

³ ראו מדרש פסיקתא רבתי פרשה ג על הדו-שיח בין יוסף ליעקב מדוע קבר את רחל בדרך: "כיון שבירכם ועשאתם שבטים התחיל אומר על עסק רחל. אמר לו (יוסף ליעקב): למה לא נכנסה לקבורה עמך? שהיה יוסף מיצר על הדבר מאוד. התחיל אביו משיבו עליה ... אמר לו: חייך, כשם שהיית מבקש שתכנס אמן לקבורה, כך אני הייתי מבקש ... אמר לו: שמא מה שלא הכנסת אותה לקבורה, שמא עונת גשמים הייתה? אמר לו: לאו, בעוד כברת ארץ לבוא אפרתה - בין פסח לעצרת היה, בזמן שהארץ מנופה והולכת ובאה ככברה שיכולים להלוך". ראו בהמשך המדרש שם את תשובת יעקב מדוע באמת לא הובאה רחל לקבורה באחוזת קבר מסודרת (שלא לדבר על המשפחתית) ונקברה בדרך: "שאף אני בקשתי להעלותה ולקבורה ולא הניחני הקב"ה ... שגלוי וצפוי לפניו סוף בית המקדש עתיד ליחרב ובניו עתידים לצאת בגולה והם הולכין אצל אבות ומבקשים מהם שיתפללו עליהם ואינם מועילין להם. וכיון שהם הולכין בדרך, הם באין ומחבקיין קבורת רחל והיא עומדת ומבקשת רחמים מן הקב"ה ואומרת לפניו: ריבונו של עולם שמע בקול בכייתי ורחם על בניי" (ראו מוטיב זה גם באיכה רבה פתיחתא כד). ולכן יש גם קשר מיוחד לפרשת אחרי מות, לעניין איסורי עריות שמוזכר בה, בפרט איסור לקיחת אישה ואחותה שקשור עם מותה של רחל בכניסתה לארץ. ראו רש"י, אבן עזרא, רמב"ן ועוד על הפסוק: "ואני בבואי מפדן מתה עלי רחל". וכבר האריך לדון בנושא זה הרב אלחנן סמט בפרשת השבוע של ישיבת הר עציון בשנת תשס"ב. יעקב מבקש מיוסף, בנה של האישה שנדחתה בכניסה לארץ מפני אחותה (היא אימו של יהודה ושאר האחים שמכרוהו!), שיטרח ויקבור אותו בארץ. במקום המוכן ומזומן לצרת אמו! ראו עוד במדרש שם שיוסף מבקש שלפחות עכשיו, כשהוא עולה לקבור את אביו, יעביר את אמו לקבר של קבע: "אמר לו יוסף: גזור עכשיו ואני מעלה אותה וקוברתה. אמר לו יעקב: אין אתה יכול בני, שלא קברתיה שם אלא על פי הדיבור. שאף אני בקשתי להעלותה ולקבורה ולא הניחני הקב"ה". והמשך הדיאלוג הוא כפי שהבאנו לעיל. ראו המדרש בשלמותו שם. ויש להאריך בנושא נכבד זה בפעם אחרת.

⁴ וכן הוא בקהלת רבה א א על הפסוק: "מה יתרון לאדם בכל עמלו". ובפסיקתא דרב כהנא פיסקא ח – מצווות העומר, הוא מוציא "טללים רעים" ומכניס במקומם את: "הרוחות הקשות". שמא עם תום עונת הגשמים תחשוב שהיבול החקלאי כבר מובטח ("זו נתונה") ולא צריך יותר להתפלל? לא היא: "בפסח דנונים על התבואה". יש אומרים שהמילה חמסין באה מ"חמישים", שזו תקופת השנה שבה השרבים שכיחים ועלולים לפגוע בתבואה. ואינך יודע לאיזו רוח לצפות בתקופה הפכפכה זו של מזג האוויר. ראו מסכת יומא דף כא עמוד ב: "(רוח) מזרחית - לעולם יפה, מערבית - לעולם קשה, רוח צפונית - יפה לחטין בשעה שהביאו שלישי, וקשה לזיתים בזמן שהן חונטין. רוח דרומית קשה לחטין בשעה שהביאו שלישי, ויפה לזיתים בזמן שהן חונטין".

⁵ שימו לב שפירוש ספורנו זה, בדומה למדרש ויקרא רבה הקודם, הוא על פרשת המועדות בפרשת אמור, ויקרא פרק כג. מדרשי ארץ ישראל ופרשנים רבים מדגישים את ספירת העומר כתקופה חקלאית מתוחה, בין גשם עז שיכול להרוס את התבואה ובין שרב קשה שיכול לשדוף אותה. ספירת העומר בתורה ובמדרשים הקדומים איננה של תלמידי רבי עקיבא שלא נהגו כבוד זה בזה,

ספרי דברים פרשת עקב פסקא מב – השרב טוב לדייש

"ואספת דגנך", למה נאמר? לפי שנאמר: "לא ימוש ספר התורה הזה מפיך" (יהושע א ח) - שומע אני כמשמעו! תלמוד לומר: ואספת דגנך - דרך ארץ דברה תורה, דברי רבי ישמעאל. רבי שמעון בן יוחי אומר: אין לדבר סוף. קוצר בשעת קציר, חורש בשעת חריש, **דש בשעת שרב**, זורה בשעת הרוח, אימתי אדם למד תורה? אלא, כשישראל עושים רצונו של מקום, מלאכתם נעשית על ידי אחרים. וכשאינם עושים רצון המקום, מלאכתם נעשית על ידי עצמם... ולא עוד, אלא שמלאכת אחרים נעשה על ידם, שנאמר: "ועבדת את אויבך" (דברים כח מה).⁷

ויקרא רבה פרשה טז סימן ח – שרב, צינה או עין הרע

"והסיר ה' ממך כל חוליי" (דברים ז טו) - אמר רבי אחא: מאדם יהא שלא יבואו חליים עליו. מאי טעמא? דאמר ר' אחא: "והסיר ה' ממך כל חוליי" - ממך הוא שלא יבואו חוליים עליך.⁸ ... רב ור' חייא שניהם אמרו: תשעים ותשעה בעין (הרעה) ואחד בידי שמים. ר' חנינה ור' נתן שניהם אמרו: תשעים ותשעה בצינה ואחד בידי שמים.⁹ רב בדעתו ור' חנינה בדעתו. רב על שהיה שרוי בבל שהייתה עין רעה מצויה. ור' חנינה על שהיה שרוי בציפורי והיתה שם צינה.¹⁰

ר' שמואל בר נחמן משום ר' נתן: תשעים ותשעה בשרב ואחד בידי שמים. ורבנן אמרין: תשעים ותשעה בפשיעה ואחד בידי שמים.¹¹

ויקרא רבה פרשה טז סימן ח - ואין נסתר מחמתו (תהלים יט ז)

אנטונינוס אמר לרבינו הקדוש: התפלל עלי. אמר לו: תנצל מן הצינה. אמר לו: אין זו תפילה, הוסף כסות אחת והצינה הולכת. אמר לו: תנצל מן השרב. אמר לו: עכשיו התפללת עלי! שכתוב: "ואין נסתר מחמתו".¹²

גם לא ספירה לקראת מתן תורה - מוטיבים שנוספו מאוחר יותר - אלא ספירת הימים של עונה חקלאית קריטית, בין קציר שעורים לקציר חטים (ושאר כל היבול שמחכה להבשלתו ואיסופו עד חג הסוכות, חג האסיף בצאת השנה). הפסוק בירמיהו ה כד שכבר ראינו לעיל: "ולא אמרו בלבבם נירא נא את ה' אלהינו הנתן גשם יורה ומלקוש בעתו שבעות חקות קציר ישמר לנו" משמש בסיס לדרשות ופרשנויות אלה. ראו פירוש רד"ק בירמיהו שם: "שבועות חקות קציר ישמור לנו - אותם שבועות מחוקות קציר ישמור לנו, שלא ירד מטר בימי הקציר שלא יפסיד הקציר. וזהו חוק הקציר ומשפטו. וגם שתהיה רוח טובה נושבת בימי הקציר לזרות ולהגבר, הוא חוק הקציר ומשפטו גם כן, לפיכך אמר חקות. ומה שאמר שבועות ולא אמר ימי הקציר, לפי שאנו סופרים שבעה שבועות עד חג השבועות לפיכך תלה ימי הקציר בשבועות". והקשר של כל זה הוא ברור למעשה של שמואל שהפחיד מאד את העם כשהוריד גשם עז בעיצומו של הקיץ, כמסופר בשמואל א פרק יב פסוק יז: "הלוא קציר חטים היום אקרא אל ה' ויתן קלות ומטר ודעו וראו כי רעתכם רבה אשר עשיתם בעיני ה' לשאול לכם מלך". ואפשר לקשר את הנושא גם לנבואת יואל שהבטיח יורה ומלקוש בניסן ושהתבואה תספיק לצמוח ולהבשיל. ראו גמרא תענית ה ע"א. וכבר הרחבנו בנושא מצוות העומר בדברינו [מנחת אומר לעומר](#) בפרשת אמור.

⁶ כפירושו המילולי של הפסוק שכל הזמן נלמד תורה, אז מתי נעבוד ונקיים "ואספת דגנך"?

⁷ כבר הארכנו לדון במחלוקת זו שבין רבי ישמעאל ורבי שמעון בן יוחאי, באיזון הנדרש בין לימוד תורה ועבודה, בין ביטחון בה' והשתדלות אנושית, בין רוח וחומר (פרנסה), בדברינו [ואספת דגנך](#) בפרשת עקב והדברים ארוכים. כאן לא באנו אלא להדגיש את תרומת השרב לפעולת הדיש, היינו להפרדת הגרעינים מהשבליים. ראו הנוסח בגמרא ברכות לה ע"ע: "דש בשעת דישה" ואילו כאן (שהוא אולי המקור): "דש בשעת שרב". מעבר לדרישה שהתבואה תהיה יבשה, מה מועיל השרב לדיש? שרב של רוחות מזרחיות? שוב נשמח להחכים מאותם שחלקם בחקלאות והקרובים יותר אל קרקע המציאות.

⁸ הדגש הוא על המילה "ממך" ובהיפוך פשט הפסוק. לא שהקב"ה יסיר ממך את החולי, כי אם כאשר אתה תיזהר ותשמור על עצמך מכל חולי ממך, הקב"ה יהיה בעזרך. ראו דברינו בפרשת בשלח [אני ה' רופאך](#).

⁹ 99% מהמחלות והחולאים שבאים על האדם מקורם בעין רעה, סבורים רב ור' חייא. ואילו ר' חנינה ור' נתן סבורים ש-99% מהמחלות באים בגלל שלא נזהרים מהקור (הצטננויות, חיידקים?). מדרש זה הוא בפרשת מצורע, ענייני נגיעים ושאר מדרשין בישינן. ומעניין החיבור בין רב שאמנם ירד מהארץ לבלל גם ר' חייא שנשאר בארץ.

¹⁰ לא מצאנו מקורות נוספים לדעה שבבבל הבעיה היא עין הרעה שבני אדם נותנים זה בזה (אם הכוונה למריבות והתקוטטויות, כולל בין חכמים, לא חסרים כאלה גם בארץ ישראל); וגם לא לצינה המיוחדת שבציפורי (אולי אנשי הושעיה ילמדונו). אבל ידוע שאנשי בבל מאד חששו מכל מיני סימנים ואמונות טפלות, ראו למשל בפרק ערבי פסחים במסכת פסחים כל החששות מזוגות.

¹¹ "פשיעה" היינו שהאדם לא נזהר. ובירושלמי מסכת שבת פרק יד הלכה ג, שהוא כנראה המקור למדרש זה, מונים עוד הרבה חוליים שצריך להיזהר מהם ושהם כלולים ב"חולי מצרים". כללו של דבר, הקב"ה אמנם מבטיח לנו "והסיר ה' ממך כל חולי", אבל האדם צריך להיזהר ולנהוג לפי כללי הבריאות, ההיגיינה והרפואה, לפי שהכל (99%) בידו. שיהיה לכולנו קיץ בריא! ואגב מדרש זה אנו נזכרים באמרה המפורסמת יותר: "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים" (ברכות לג ע"ב) המתבססת על הפסוק בדברים י ב: "ועתה ישראל מה ה' אלהיך שואל מעמך כי אם ליראה את ה' אלהיך וכו'". וכבר הרחבנו בנושא זה בדברינו [הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים](#) בפרשת עקב. ושם הבאנו מדרשים ושיטות ראשונים רבים הדנים בנושא, בתוכם כמובן גם את שיטת הרמב"ם (בשמונה פרקים) אשר מרחיבה מאד ואומרת שבעצם הכל בידי האדם, כי הכל בעצם קשור ליראת שמים ו"הכל בידי שמים" הם רק התכונות המולדות (הגנים) שאין לאדם שליטה עליהם. נראה שהמדרש הזה, בפרט הסימות: "תשעים ותשעה בפשיעה ואחד בידי שמים", מסייע לרמב"ם.

¹² הפרשנים עימתו מדרש זה מול הגמרא בכתובות דף ל ע"א: "הכל בידי שמים, חוץ מצינים פחים, שנאמר: צינים פחים בדרך עיקש שומר נפשו ירחק מהם (משלי כב ה)" שממנה נראה שהאדם יכול להיזהר ולהישמר הן מהקור והן מהחום. ותירצו שזה כשהולכים בדרך וזה כשיושבים בבית: ראו תוספות שם: "דבדרך אין אדם יכול ליזהר מן החום, אבל אם רוצה ליישב בביתו יכול להיזהר

ויקרא רבה פרשת בהר, פרשה לד סימן ח – החומץ יפה לשרב

"ויואמר לה בועז לעת האוכל גשי הלום" (רות ב יד) ... "וטבלת פתך בחומץ" - שכן דרך הקוצרים להיות טובלין פתן בחומץ בשעת השרב. א"ר יונתן: מכאן שמוציאין מיני חמצים לגרנות.¹³

ספרי במדבר פרשת פינחס פיסקא קמח – משעורים לחיטים, מהעומר אל שתי הלחם

"וביום הביכורים בהקריבכם מנחה חדשה לה" (במדבר כ חכו) - למה נאמר? לפי שהוא אומר "עד ממחרת השבת השביעית תספרו חמישים יום" (ויקרא כג טז) - מנה חמישים והקריב מנחה בחמישים ... "מנחה חדשה לה" - שתהא חדשה לכל המנחות, שלא תקדמנה מנחה אחרת. מיכן אמרו: "אין מביאין מנחות וביכורים ומנחת בהמה קודם לעומר, ואם הביא פסול. קודם לשתי הלחם - לא יביא, ואם הביא כשר".¹⁴ מה הפרש בין עומר לשתי הלחם? הקודם לעומר אסור לגבוה ואסור להדיוט, לפיכך אם קרבו, לא יעלו.¹⁵

מכילתא דרבי ישמעאל בשלח מסכתא דויסע פרשה ה – הכניסה לארץ בימי יהושע

"ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה"¹⁶, ר' יהושע אומר: ארבעים יום אכלו את המן אחרי מות משה. כיצד? משה מת בשבעה באדר ואכלו ממנו ארבעה ועשרים יום של אדר וששה עשר של ניסן הרי ארבעים שנאמר: "וישבתי המן ממחרת באכלם מעבור הארץ" (יהושע ה יב), ואומר: "ויואכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות וקלוי" (שם יא).¹⁷

שבת שלום

ובברכת אביב נעים וקין נסבל

שישב בבית של אבנים או יכנס במרתף". ונראה שגם בימינו, בארצנו, עם כל שכלולי הטכנולוגיה, עדיין החום הוא בעיה גדולה יותר מן הקור וצדק אנטונינוס. וכבר הרחבנו לדון בקשר בין שתי דמויות אלה בדברינו [אנטונינוס ורבי](#) בפרשת וישלח.

¹³ כמקדמה לחג השבועות אליו אנו מונים וסופרים, הנה עצה להינצל מהשרב, הלקוחה ממגילת רות, טיבול האוכל בחומץ. עוד עצות בימיהם להינצל מהשרב: לקלוע עשב למחסה על הראש (כובע קש, במדבר רבה יח כב), לשים פיסת עור כנגד הלב (תוספתא כלים פרק ד הלכה ד), לשבת תחת עץ שצילו מרובה כמו תאנה (שיר השירים רבה ו) ולא תחת תפוח למשל (שם ב); והעיקר: לאכול ארוחת בוקר טובה, כמאמר חכמים: "השכם ואכול, בקיץ מפני החמה ובחורף מפני הצילה" (בבא קמא צב ע"ב), מסכת כלה פרק ט, פסחים קיב ועוד). ראו גם חוכמת הנמלים במשנת רבי אליעזר פרשה ג עמוד 58: "הנמלים עם לא עז. הנמלים הללו, כשהן מבקשין לצאת בימי החמה מחוריהן, הן משלחין תייר לפניהן לידע אם פג השרב ואם לאו. וכשהוא בא ואומר: פג השרב, הם יוצאין. ואם מצאו החום, הן חוזרין אפילו כמה פעמים". ראו דברינו [חכמת הנמלה](#) בפרשת שופטים. אבל יציאת מצרים הייתה, מה שבטוח, בחודש ניסן: "א"ר עקיבא: לא הוציאם אלא בחדש כשר לצאת. לא בתמוז מפני השרב ולא בטבת מפני הצנה, אלא בניסן שהוא כשר לצאת בו לדרך, לא חמה קשה ולא צינה קשה" (במדבר רבה פרשה ג).

¹⁴ משנה היא במסכת מנחות פרק י משנה ו: "העומר היה מתיר במדינה ושתי הלחם במקדש. אין מביאין מנחות וביכורים ומנחת בהמה קודם לעומר ואם הביא פסול. קודם לשתי הלחם לא יביא ואם הביא כשר". יש שני מועדים בהם קרבן מנחה מתיר את התבואה החדשה. קרבן העומר, הנקרא גם עומר התנופה או מנחת ביכורים, הבא מהשעורה שביכרה וקרב בט"ז בניסן (ראו דברינו [מנחת אומר לעומר](#)); וקרבן מנחה חדשה, הוא שתי הלחם, הבא מחיטה וקרב בעצרת (חג השבועות). הראשון מתיר את התבואה החדשה, כל חמשת מיני הדגן, להדיוט – לאכילת כל אדם; והשני מתיר את התבואה החדשה ל"אכילת גבוה", היינו לקרבנות בבית המקדש. (ובדיעבד, אם הביאו למקדש מהתבואה החדשה בימי הספירה, בין קרבן עומר השעורים ובין המנחה החדשה מהלחם בשבועות, הקרבן מתקבל). היתר להדיוט – לאדם, קודם להיתר לגבוה – למקדש.

¹⁵ בין מנחת העומר ומנחת שתי הלחם יש הרבה מן המשותף אבל גם מן המפריד. ראו תוספתא מסכת מנחות ט ב: "כל המנחות באות מן הארץ ומחוצה לארץ מן החדש ומן הישן, חוץ מן העומר ושתי הלחם שאין באין אלא מן החדש ומן הארץ וכולן אין באין אלא מן המובחר". שתי מנחות אלה מחברות את חמישים ימי הספירה (אנחנו סופרים רק 49 – שבעה שבועות תספור לך - והיום החמישים ברור מעצמו) ומסמלות את תקופת המעבר מהשעורים לחטים, מלחם העוני – הלא חמץ, למנחה החדשה שהיא חמץ המסמל את השפע והעושר החקלאי. אם לפני חג הפסח היינו בתהליך של התרחקות והתבדלות מהחמץ ואימוץ הלא-חמץ, לחם העוני, כל שבעת ימי החג; התנועה מפסח לשבועות היא בכיוון ההפוך. מהמצה אל החמץ, מהשעורים לחטים, מלחם עוני ללחם לשובע, הראוי לעלות על שולחן מלכים ועל המזבח בבית המקדש.

¹⁶ שמות פרק טז פסוק לה: "ובני ישראל אכלו את המן ארבעים שנה עדבאם אלארץ נושבת את המן אכלו עדבאם אלארץ נושבת".

¹⁷ הדרשן הביא את הפסוקים שלא כסדרם, ראו רצף פסוקים אלה ביהושע פרק ה פסוקים יא-יב: "ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח מצות וקלוי בעצם היום הזה: וישבת המן ממחרת באכלם מעבור הארץ ולא היה עוד לבני ישראל מן ויאכלו מתבואת ארץ כנען בשנה ההיא". השבתת המן היא שגרמה לבני ישראל לאכול מתבואת הארץ, או שמא נאמר בדיוק ההפך, שהאכילה מתבואת הארץ, המציאות החקלאית-כלכלית החדשה של ארץ נושבת, היא שייתרה את הצורך במן שמקומו במדבר. ראו המדרש על התרגומים שמגרשת את האפרוחים מחיקה כשהגדילו, ויקרא רבה כה ה, שהבאנו בדברינו [כי תבואו אל הארץ ונטעתם](#) בפרשת קדושים. כך או כך, מעבר לחשבון הימים המדויק שעושה המדרש כמה ימים אכלו את המן אחרי מות משה (יש שם גם חשבונות אחרים של שבעים יום), מה שחשוב לענייננו הוא האזכור של המדרש שתקופת ניסן, בפרט מפסח ואילך, היא גם תקופת הכניסה לארץ והתחלת הכיבוש וההתנחלות בארץ כנען היא ארץ ישראל. ראו פירוט אירועים אלה בסדר עולם רבה פרק יא, כולל מלחמת יריחו, כבוש העיר, גבעון וכו'. והרי לנו פן נוסף של ימי ספירת העומר: תקופת הכיבוש וההתנחלות בארץ. ואם נסכם את כל המובא עד כאן, הרי לנו שלישייה: העונה החקלאית החוזרת מידי שנה בימי ספירת העומר עם הישיגה וחששותיה, חוברת לשני אירועים היסטוריים שאירעו לעם ישראל בתקופה זו: יציאת מצרים עד מעמד הר סיני, וההתנחלות בארץ בימי יהושע.

¹⁸ לברכה. גם טל זה מים, וכבר דרשנו בשבח הטל בדברינו [לך לשלום גשם – בוא בשלום טל](#) בחג הפסח וחזרנו והוספנו בנושא זה בדברינו [כמטר לקחי כטל אמרתי](#) בפרשת האזינו. ושם ראינו שבמובנו המושאל לדברי תורה, טל אולי עדיף על הגשם. שכן הגשם יורד בבת אחת ובחוזקה ואילו הטל מטפטף במשורה ובנחת וכך גם צריכים להיות דברי תורה: "הוי כונס דברי תורה כללים ופורט ומוציא, כטיפים הללו של טל ולא כטיפים הללו של מטר שהן גדולות, אלא כטיפים הללו של טל שהן קטנות". נשתדל להקפיד על כלל זה.